

İbn Haldun ve hayatın anlamı

RIZA TEVFİK KALYONCU

Hayatın anlamı” sorusu felsefenin pratik hayatla kesiştiği noktalardan birisi olarak görülebilir. “Hayatın anlamı nedir?” sorusunu nasıl anlamalıyız? Bu soruya hangi açılardan yaklaşmalıyız ki cevabı -dört başı mamur bir şekilde veremsek bile- en azından soruyu doğru tespit etmemiz mümkün olsun. Hayatın anlamı sorusu karşısında muhtemel tavırlardan bir tanesi bu soruyu yok saymak ve mantıkçı pozivitst filozofların yaptıkları gibi bu soruyu “sahte” bir soru olarak nitelendirmek olabilir. Ya da daha farklı bir indirgemecilikle hayatı, insan için değerli olan herhangi bir şeye indirgemek bu soruya yönelik bir tavır olarak görülebilir. Farklı bir açıdan ise hakikate giden yolun insanların nefesleri sayısınca olduğu düşünülerek herkesin hayata verdiği kendi anlamını doğru veya geçerli kabul etmek mümkün olabilir. Fakat bu anlayış kabul edilse bile hakikate giden bir yolcunun ve hakikati amaç edinen bir insanın varlığını bir ön koşul olarak kabul etmek gerekir.

Bu işaret ettiklerimiz hayatın anlamı sorusuyla ilgili muhtemel tutumlar. Peki, hayatın anlamı sorusu İbn Haldun açısından ne ifade etmektedir? “Bir filozof ve ilim adamı olarak İbn Haldun’a göre hayatın anlamı nedir?” veya daha farklı bir şekilde sorarsak, “İbn Haldun’un hayatla ilgili teorilerinden hayatın anlamına dair bir cevap çıkarmamız ve İbn Haldun’u bu soru etrafında yorumlamamız mümkün müdür?” Bu sorunun cevabı olarak İbn Haldun’un inşa ettiği teoriye verdiği isme bakmak bile yeterlidir. Onun “umran” teorisi aslında bir “yaşam” teorisi ve hayat felsefesidir. O; bize, hayatın temel kategorilerini, tarihin akışını yönlendiren ilk ilkeleri sunar. Umran, en genel ve kapsayıcı anlamıyla hayat ve yaşam demektir. Bu yönüyle umran teorisi, hayatın

ve yaşamın nasıl anlamlandırılması gerektiğinin bir açıklaması olarak okunabilir. İbn Haldun’un felsefesinde yaşamın en temel iki kategorisi vardır. Beslenme ve güvenlik. Fakat bu temel iki kategori hayatın anlamı değildir. Yaşamı yönlendiren temeller olarak düşünebiliriz bu iki kategoriyi. Fakat bu iki kategorinin altında daha temel bir itki vardır ki o da hayra ve iyiliğe yönelik arzudur. Asabiyet, bireyde bulunan arzunun toplumsallaşması ve çeşitli veçhelerle kendisini göstermesidir. Her ne kadar İbn Haldun açıkça ifade etmemiş olsa da asabiyet toplumsal olduğu kadar bireyseldir de. Bir anlam küresi etrafında insanların birleşebilmesi için yalnızca toplumsal bağların bulunması yetmez. Aynı zamanda toplumsal bağları içselleştiren bir bireysel boyuta sahip olmak gerekir. Beslenme ve güvenlik ihtiyaçları tüm bireyleri bir araya getiren temel ihtiyaçlar olabilir ancak eğer ortada bu ihtiyaçları karşılamaya yönelik bir yaşama sevinci, bir amaç birliği yoksa toplumsal birlik nasıl meydana gelebilir? İşte tam bu noktada yerleşik toplumların trajedisi başlar. Çünkü insan bütün ihtiyaçları karşılandığında sanal, anlamsız, yapay ve doğaya aykırı yeni ihtiyaçlar yaratma potansiyeline sahiptir. İşte İbn Haldun’un yaşam felsefesi ve hayata verdiği anlamı tam burada yakalayabiliriz diye düşünüyorum. Tıpkı günümüzde yaygınlaşan minimalizm gibi İbn Haldun da bizi doğamızdan uzaklaştıran, yapay anlamlar üreten sanallıkları eleştirmektedir. Diğer bir deyişle hayatın anlamı, İbn Haldun’a göre, doğal olana yaklaşımdır. Peki, doğal olan nedir? İşte felsefenin tükenmezliği, sorular hep soruları açar.